

Interview med Özlem Cekic om dialogkaffe, brobygning og politisk polarisering i Danmark

Temanummer: Politisk polarisering i Danmark

Jeg har sat Özlem Cekic stævne til en snak om politisk polarisering i Danmark. Det er et emne, der ligger Özlem Cekic meget på sinde. Hun har oplevet polariseringen i sin tid som folketingsmedlem for SF og har, siden hun stoppede som medlem af Folketinget, arbejdet aktivt med at mindske politisk polarisering. Sidste år uddannede hun 511 elever i at være 'brobyggere', og mange har nok hørt

om hendes koncept 'dialogkaffe', hvor hun besøger personer, der har sendt hende hademails, til en kop kaffe og en snak. Et koncept, der også blev verdenskendt, da Özlem Cekic, som den kun anden dansker, gav en TED-talk i 2018 (kan ses her: https://www.ted.com/talks/ozlem_cekic_why_i_have_coffee_with_people_who_send_me_hate_mail?language=da#t-105128).

Hvor kommer idéen til brobyggerne og dialogkaffen fra?

”Dialogkaffe er jo ikke sådan noget, der er opstået fra den ene dag til den anden. Jeg fik en masse hademails, da jeg blev valgt (til Folketinget red.) som én af de første kvinder med minoritetsbaggrund. Det var provokation i sig selv for nogle mennesker. Det var faktisk fotografen Jacob Holdt, som har dokumenteret racisme blandt sorte og hvide i USA, som også er min ven, som opfordrede mig til at opsøge de mennesker. Han sagde, ”så kan du se, at de er ligeså bange som dig”.

”Målet med mit første møde var at opsøge de her mennesker for at gøre dem gode igen. Det handlede jo om, at jeg var den gode, og de, der sendte hademails, var de onde. Så hvis de så mig, en muslim, der var demokrat og valgt til Folketinget og betalte sin skat, så ville jeg kunne omvende dem, og så ville jeg kunne gøre dem gode. Men dér, under mit første møde, dér gik det op for mig, hvordan der under hele mødet var en stemme i mig, der dømte. Jeg var skuffet over, at Ingolf faktisk havde en kone, at der *var* ryddet op, at han var optaget af grønne planter og de der CO₂-neutrale villaer, der var bygget ovre på den anden side af vejen. Det krakelerede fuldstændig min egen fordom. Jeg blev konfronteret med min egen indre racisme. Jeg kunne se, at det her også handlede om, at jeg dømte lige så meget, som jeg blev dømt. Og siden hen har jeg så opsøgt mange mennesker for at lære dem at kende. Jo mere jeg har arbejdet med det, jo mere er det også gået op for mig, at jeg selv har haft det had. Jeg har som barn, ung og voksen lavet generaliseringer af andre befolkningsgrupper, og jeg er faktisk kommet ud af det her had, fordi jeg har bygget relationer, har fået venskaber. Så jeg opdagede, at det også handler rigtig meget om at kunne rette blikket indad og påtage sig et personligt ansvar for samtalen. Og så begyndte jeg at skrive om de her ting på sociale medier. At nu tog jeg på

**PETER THISTED
DINESEN**

professor, Institut
for Statskundskab,
Københavns Universitet,
ptd@ifs.ku.dk

**KATRINE GREVE-
POULSEN**

stud.scient.pol.,
praktikant på Politiken

dialog og ville have en kaffe, og så begyndte jeg stille og roligt at sætte de to ord sammen og sætte et hashtag på. Og 8. marts i år blev ordet jo optaget i den danske ordbog, som et nyt ord. Det var simpelthen højdepunktet i mit liv.”

Så idéen er, at folk får større forståelse for hinanden og måske i virkeligheden bliver konfronteret med nogle af deres egne fordomme eller stereotyper, når de møder folk, de er uenige med ...?

”Idéen er, der skal *altid* to til at bygge bro. Det kan ikke gøres alene. Så vi er nødt til på en eller anden måde at bøje os mod hinanden. For det er i kompromiset, dialogen også ligger. Og det er også der, freden ligger. Og samtidig er det jo også en måde at give magten tilbage til folket. For vi er jo i en tid, hvor der sker enormt meget rundt omkring os, både i den store verden, men også i vores lille Danmark, men også med de grundlæggende demokratiske værdier, vi tror på. Og den der afmagt, den breder sig. Folket føler, at de ikke *kan* gøre noget. Men det er jo den største politiske dovenskab, jeg kender til. Fordi magten er jo ikke kun i Folketinget. Så dialogkaffe handler jo også om at give magten tilbage, indflydelsen tilbage, fordi alle *kan* gøre noget. Jeg plejer altid at sige til folk, at enhver fredsproces starter med, at to sætter sig ned og samtaler. For samtalen er også med til at forebygge den her polarisering. Det der sker i øjeblikket, det er: der er de gode, der er de onde. Vi taler ikke sammen. Det er gennemsyret helt ned på familieniveau. Det er også en måde at minde folk om, at de også har et personligt ansvar. Altså den der måde at læne sig tilbage og tro, at forandring kommer udefra. Det kræver jo, at man *gør* noget. Og den måde det kan ske på, det er, at man starter i det små. Når jeg er ude at holde foredrag, er der mange, der siger, ’Jamen Inger Støjberg vil jo ikke mødes til dialogkaffe’. Jamen du kan da bare starte med at nøjes med den onkel, som du ikke gider sidde ved siden af til julefrokost, eller den kollega, du har undgået nu i tre måneder. Altså du kan jo starte i det nære, fordi det er der, splittelsen kommer, og det er faktisk den splittelse, der er langt, langt farligere.”

Det er meget interessant og det relaterer direkte til nogle af de analyser, der indgår i dette temanummer af tidsskriftet. Særligt begrebet affektiv politisk polarisering – at der er større social distance til politiske modstandere. Man synes mindre godt om dem, og har mindre respekt for dem. Det er vel i virkeligheden dét, det her initiativ forsøger at adressere?

”Ja og samtidig er det også et opgør mellem det gode og det onde menneske. Jeg plejer at sige, at når man laver dialogkaffe, når man er brobygger som mig, så betyder det ikke, at man fralægger sig sine egne værdier og så sidder og taler den anden efter munden. Vi skal lære at tåle hinandens forskelligheder.”

”Dialogkaffe og brobygning handler også om at nuancere det billede af virkeligheden, man har fra medierne, ved at møde og tale med andre, der ikke er som én selv”, fortæller Özlem Cekic.

”Det ér i mødet, miraklet sker. Det er i mødet, vi får nuanceret vores syn. Og det er også i mødet, vi opdager, at ting ikke er sort/hvide. Det er i mødet, vi får empati for hinanden. Altså empatien er enormt vigtig. Man skal have evnen og viljen til også at kunne se sagen fra den anden side. Altså, er man racist, fordi man er bekymret for indvandring? Hvorfor er det så nemt bare at stemple hinanden som racister? Den grundlæggende empati er jo truet, fordi mange af os lever i sådan nogle osteklokker, sådan nogle ekko-kamre, hvor vi kun mødes med mennesker, der ligner os selv. Og bekræfter hinanden i, hvor gode vi er, og hvor dumme de andre er. Og der er mange, der siger, jamen det er jo højrefløjen, der dæmoniserer minoriteter i Danmark, men det er sandelig også en venstrefløj, der dæmoniserer folk, der stemmer højernationalt. Det er jo et demokratisk problem, hvis vi ikke møder de andre. Hvis vi får skabt nogle fjendebilleder, som har brug for at blive realitetskorrigeret. Jeg lavede en brobyggeruge, hvor vi underviste på Tingbjerg skole, Randersgade skole på Østerbro, Carolineskolen, som er en jødisk skole, og på Al-Hikmaskolen, som er en muslimsk skole. Børnene møder ’de andre’, som de har så mange holdninger til, den sidste dag i ugen. Og så havde vi jo en masse ’dialogkorps’, der kom ud og fortalte om en virkelighed, eleverne ikke kendte til. F.eks. havde vi en homoseksuel ude på Tingbjergskolen, og før han startede, spurgte vi, om der var nogen, der har en ven eller et familiemedlem, der er homoseksuel. Der var ingen, der rejste sig op. Da han havde holdt sit foredrag, så var der faktisk en del, der rejste sig op og ville stå ved, at de kendte en, der var homoseksuel. Det møde er så vigtigt i forhold til at kunne nedbryde de fjendebilleder, vi har af hinanden, men også i forhold til at have empati for hinanden. Den anden – ja det kan godt være vi er uenige – men den anden er stadigvæk et menneske, ligesom mig.”

Én af artiklerne i denne udgave af tidsskriftet undersøger, hvordan folk ser på at have naboer fra mere yderligtgående partier på den modsatte fløj end der, hvor de selv placerer sig. Der er faktisk en ret udbredt tendens til modvilje mod at have naboer, der er politiske modstandere. F.eks. ønsker personer, som stemmer på venstrefløjen, ikke at have en person, der stemmer på Dansk Folkeparti, som deres nabo. Det siger måske noget om, at de her møder også kan være svære at få sat i stand, fordi folk fravælger mødet, allerede inden det foregår.

”Man har lavet nogle studier i USA, hvor man har taget abortmodstanderne og aborttilhængere i hver sin gruppe og ladet dem være sammen i 14 dage. Så lukker man dem ud, så måler man deres holdninger, og de er faktisk blevet mere radikaliserede. Dem der er for, de er mere for, dem der er imod, de er mere imod. Men hvis du blander dem, så bliver de mere nuancerede. Det er, når vi omgås med hinanden, at vi bliver nuancerede. Og den nuancering er jo simpelthen altafgørende for freden. Og det er jo det samme i forhold til naboskab. Og jeg tror også, der er en eller anden tendens til, at vi enormt gerne vil bekræftes i det, vi siger. Der var én, der sagde til mig til et foredrag, jeg glemmer det aldrig, fordi han sagde ’du skal vide, jeg tager sgu ikke de samtaler, for jeg har aldrig haft held med at omvende dem’. Så sagde jeg, jamen er det

formålet med dialogen? At du skal omvende dem? Det er jo ikke en dialog, hvis formålet er, at den anden skal have de samme holdninger, som du har.”

Før sommerferien havde Özlem en oplevelse, der for hende demonstrerer præcis, hvordan vi bør samtale med hinanden.

”Jeg lavede en opdatering på Facebook, som ikke var særlig nuanceret, hvor jeg lavede en stråmand på et parti. Der var to typer reaktioner. Der var dem, der sagde, ’perkerlort, skrid du har ikke fat i en skid’. Dem lukkede jeg ligesom af for, for de var jo altid vrede. Det bekræftede jo lidt mere én i, at det, man siger, måske er rigtigt, fordi nu har man pisset dem af. Så var der den anden gruppe. Jeg glemmer aldrig, der var én, der skrev til mig på en utrolig sød måde, ’Kære Özlem, jeg er lidt overrasket over din opdatering, det ligner dig ikke, du plejer at være meget mere nuanceret, og når du skriver det på denne her måde, så får man denne her opfattelse – det kan godt være det ikke er din intention.’ Først ignorerede jeg det, og så kørte det i mit hoved, fordi tonen i hans måde at svare mig og den måde, han argumenterede på, var jo så ordentlig. Det gjorde ondt helt inde i mig. Jeg var nødt til at svare. Og så endte det faktisk med, at jeg lyttede, fordi han ikke skældte mig ud. Jeg lavede efterfølgende en ny opdatering, hvor jeg undskyldte min tidligere opdatering. Og det har jeg så brugt meget siden hen. Det der med, hvis vi reelt skal få hinanden til at lytte, det nytter ikke noget, hvis den ene råber, at du råber med. Jo mere den anden råber, jo mere stille skal din egen stemme være. Fordi så lytter den anden til sidst, for så kan den anden jo ikke høre dig.”

Nej, og som du også sagde før, så tænker man automatisk, at folk ikke har noget at sige én, hvis de fremstår meget aggressive og fjendtlige. Så i virkeligheden kan man sige, at en del af recepten er at tale ordentligt, og måske også mere afdæmpet.

”Ramme bolden, aldrig personen. Ram bolden, hold tonen. Fordi dér når du faktisk længere. Brug humoren, men også se det hele menneske, ikke den ene holdning. Og tag aldrig afstand fra personen, men kun holdningen. Det var én opdatering, men så var der nogen, der sagde, sådan plejer du ikke at skrive, hvad skete der lige der? Altså en reel interesse gør jo, at det er langt lettere faktisk at bygge en bro.”

Nu nævnte du de sociale medier, og vi snakkede om deres potentielle rolle før. Har de gjort noget dårligt for afstanden mellem politiske modstandere? Findes der overhovedet denne her dialog, du taler om, på sociale medier?

”Det mener jeg, der gør. Men det kræver jo, at du er til stede, og det kræver også, at du selv er i stand til at tage den samtale. Du er nødt til selv at være det gode eksempel. Hvis du gerne vil have, at folk skal behandle dig ordentligt, så er du nødt til at behandle dem ordentligt. Jeg synes problemet tit er, at sociale medier ender med at blive ekkokamre. Fordi vi udelukker dem, vi ikke deler holdninger med, vi gider ikke være venner med dem, vi blokerer dem, vi sletter dem. Og det er jo ikke samtale. Men jeg medgiver, at det er en udfordring.

Jeg synes det største problem på sociale medier, det er alt det fake news, der er. Det er enormt svært at finde rundt i. Er billederne sande, er historien sand? Nogle gange så bliver en falsk nyhed til en sandhed, som folk igen og igen og igen bruger. Men samtidig er sociale medier jo også et medium, som folk anvender til at få magten tilbage. Når der sker noget uretfærdigt; Muhammed eller Hassan, der bliver fyret i Bilka, så går danskerne sammen og kræver et svar fra Bilka. For mit vedkommende er det der, hvor jeg faktisk kommer mest i berøring med den gruppe, jeg helst vil i berøring med. De læser ikke Politiken.”

Man når nogle andre folk formentlig ...?

”For mig er sociale medier en måde til at komme ud af de der komfortzoner. Det er et kæmpe forsamlingshus. Men bedre end et forsamlingshus, fordi folk tør faktisk også at fortælle, hvad de reelt tænker.”

Du nævnte det her fænomen 'ekkokamre', som vel også er meget relevant for denne her diskussion om polarisering. Altså at vi deler os op og har mest noget at gøre med de mennesker, som minder om os selv. Det leder mig til spørgsmålet om, om Danmark er blevet mere polariseret? Jeg synes, jeg hører dig sige, at vi ser mere polarisering over årene? Du kender jo også andre kontekster, du nævnte Tyrkiet og har rejst meget. Er Danmark polariseret sammenlignet med andre steder, og er polariseringen blevet værre over tid?

”Jeg har ikke statistisk belæg for at sige det. Jeg kan tage udgangspunkt i min egen hverdag. Da jeg gik ind i politik for mange år siden, 14-15 år siden, der var det jo sådan, at folk, hvis der var noget, de var uenige med mig i, så sendte de et anonymt brev og skrev, 'hvorfor sagde du det og det her?'. I dag skriver folk deres trussel offentligt på Facebook, underskriver med deres navn og efternavn og de skriver, 'hvorfor gør I det her?' Det er ikke længere *du*. Jeg er repræsentant for en gruppe. Så der er ting, der har rykket sig. Jeg havde jo aldrig i min vildeste drøm troet på, at vi skulle have en valgkamp, hvor stort set alle politiske partier skulle forholde sig til diskussionen om etnisk udrensning.”

Er politikerne med til at accelerere nogle af de her tendenser, altså polariseringen? Er de med til at skubbe folk længere fra hinanden?

”Ja. Politikerne er nok nogle af dem, der har det største ansvar. Fordi politikerne er jo med til at skabe en ramme omkring polarisering. Med at kategorisere borgere som gode og dårlige. Eller sætte befolkningsgrupper over for hinanden. Når man gør det, så har man også lagt kimen til en meget, meget dybere mistillid i befolkningen. Og den er rigtig farlig. Altså det kan godt være, at det giver nogle stemmer her og nu, men den er farlig på sigt, og på et tidspunkt kan du ikke styre den. Pressen er også formidabel til hele tiden at udstille enhver samtale som splittelse, f.eks. i partier. Journalisterne skal give mulighed for en samtale.”

Hvordan har folk taget imod det her initiativ? Det har jo tydeligvis været en ret stor succes, men nu tænker jeg særligt på de folk, som er meget uenige med dig. Har de været åbne? Har du oplevet den positive udvikling, som er intentionen bag projektet?

”Ja. Jeg kan se; alle vil gerne lyttes til. Folk *vil* gerne mødes, folk *vil* gerne samtale, selvom man er dybt uenige.”

Så i virkeligheden er du relativt optimistisk i forhold til, at den polarisering, som måske er blevet større, faktisk kan mindskes igen?

”Ja, det er jo derfor, jeg laver dét, jeg laver. Fordi jeg tror grundlæggende på, at hvis vi insisterede på samtalen, så ville vi også kunne gøre noget ved den polarisering. Det er jo ikke sådan, det er noget, der kommer fra den ene dag til den anden fra himlen. Det er noget, vi er nødt til selv at arbejde for. Hvordan kan man forvente, at polariseringen skal forsvinde, hvis man selv hele tiden omtaler andre mennesker som landsbytusser, som mindre intelligente, der ikke kan finde ud af at åbne en avis, eller racister. Eller nassere, kriminelle, terrorister. Hvordan kan man forvente de mennesker reelt vil lytte, når man bruger sådan nogle mærkater om hinanden? Det er jo derfor, jeg hele tiden siger, alle er nødt til at gribe i egen barm, hvad er det *jeg* gør forkert, hvem er det *jeg* dæmoniserer, hvad er det *jeg* kan gøre anderledes?”